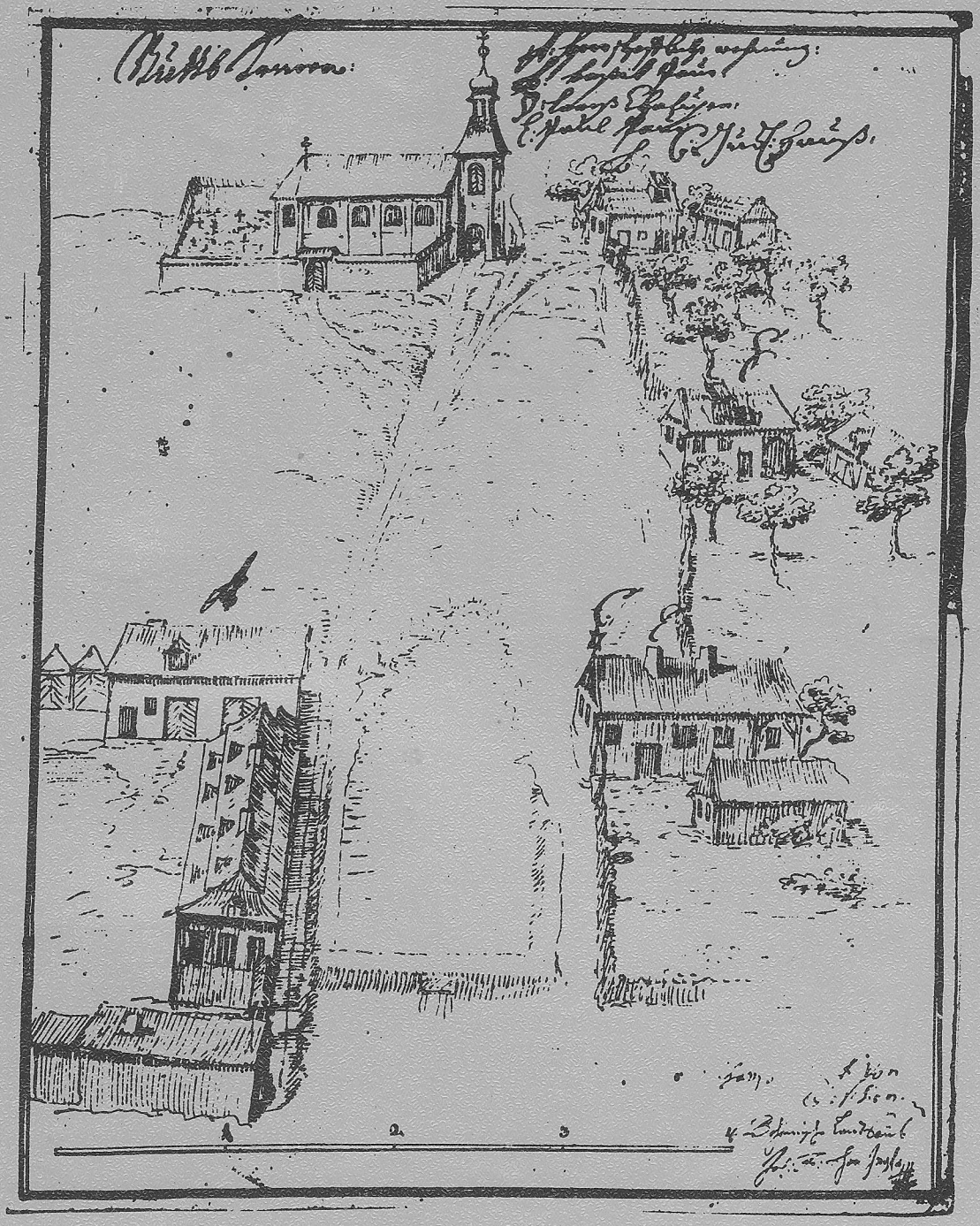

Zdeněk Boháč

TRNOVÁ V MINULOSTI A SOUČASNOSTI

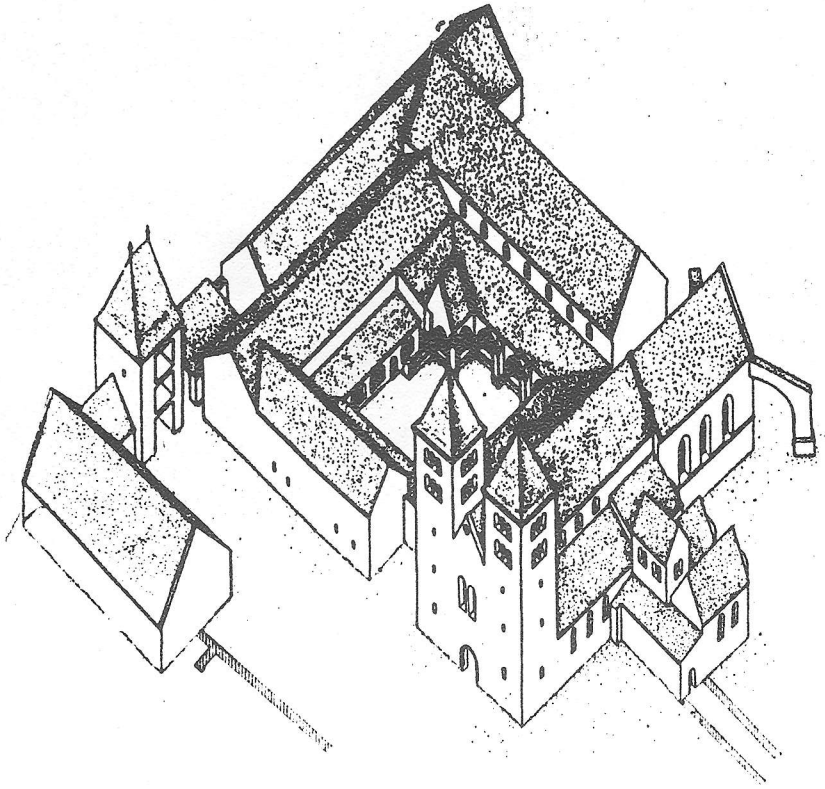

Miraculosa B: M
Ord: Cisterciensis
V. Imago in Mona
propè Metropo:
sterio Aula: Regia
lim Boëmiæ.

Zdeněk BOHÁČ

TRNOVÁ

V MINULOSTI A SOUČASNOSTI

TRNOVÁ 1993

Na titulní obálce: Trnová v r. 1727 (orig. kresba ve Státním ústředním archivu v Praze)

Na předním přídeští: Rekonstrukce kláštera na Ostrově u Davle ve 14. století – podle dr. Stehlíka (nahoře)
Veduta zbraslavského kláštera A. Neurauttera z knihy M. Lichtenbergera
Rosa Mystica, Praha 1711 (dole)

Na zadním přídeští: Ukázka německo-českého slovníku botanického názvosloví z knihy o rolnické škole v Trnové z roku 1791

Na zadní straně obálky: Letecký snímek Trnové z r. 1992
Trnová ve stabilním katastru z r. 1840

PhDr. Zdeněk Boháč, CSc.
Trnová v minulosti a současnosti
Vydal Obecní úřad Trnová ku příležitosti
650. výročí založení obce

Trnová 1993

Z minulosti obce a velkostatku

V roce 1992 jsme si připomenuli 650. výročí založení vesnice Trnové, které bylo dovršením snah břevnovského kláštera o zvýraznění významu klášterní državy na Vltavě před Prahou. Tato událost má ale mnohem hlubší kořeny, neboť v letošním roce si připomínáme tisícileté výročí založení břevnovského kláštera, který dostal do vínku nejen rybáře ve Skochovicích a kostel ve Vraném, ale i zalesněnou oblast na vltavském levobřeží, vymezenou řekou Vltavou a jejími přítoky Třemošnicí (Bojovský potok) a Bukovnicí (Jílovišťský potok) a dále cestou řečenou Slapčice. Zdá se tedy, že břevnovský klášter dostal neosídlený les na vltavském levobřeží proto, aby měl snažší spojení s Prahou, protože údolí při soutoku Vltavy s Berounkou se zaplavovalo a bylo neschůdné. Celá tato krajina původně náležela do správy východočeských Slavníkovců, z jejichž rodu pocházel i spoluzakladatel břevnovského kláštera sv. Vojtěch. Je nepochybné, že prvotní darování českého knížete a pražského biskupa sv. Vojtěcha klášteru břevnovskému bylo začleněno do pamětního zápisu břevnovského kláštera a teprve ve 13. století dostalo listinnou formu [1]. V té je uvedeno, že na vltavském levobřeží je vranský újezd vymezen zmíněnými potoky a cestou směřující do jižních Čech. Po celá staletí se břevnovský klášter nemusel o tuto državu obávat, neboť se dotýkala královského brdského hvozdu. Teprve když v r. 1292 byl založen nedaleko zbraslavský klášter a v r. 1319 zbraslavští cisterciáci dostali darem od královny Elišky sousední ves Klínec [2], nastaly rozmíšky o přesné vymezení hranic mezi oběma kláštery. Na přesné rozhraničení bylo svoláno několik komisí, podle jejichž výroku tvořila hranici mezi oběma panstvími dálková cesta vedoucí od Jílovišťského potoka až ke Vrytému kameni, kde se dotýkala klíneckých polí. Od Vrytého kamene hranice sestupovala údolím potůčku až k jeho ústí do Třemošnice (Bojovského potoka) a odtud až k Vltavě. Severní hranici trnovského újezdu tvořil od přechodu cesty potok Bukovnice (Jílovišťský potok). Je třeba si povšimnout, že vytyčení břevnovského majetku ve 13. století (ve kterém je Třemošnice nazývána Křemešnou) i zbraslavského majetku ve 14. století se naprosto shodují a dokonce jsou totožné s dnešními katastrálními hranicemi Trnové [3]. Na dolním toku Třemošnice se břevnovský majetek dotýkal v oblasti Luhu u Měchenic majetku dalšího benediktinského kláštera na Ostrově u Davle, založeného českým knížetem v r. 1000.

Podnikatelské a kolonizační úsilí zbraslavského kláštera v první polovině 14. století vedlo k tomu, že břevnovský klášter si musel více všímat této dosud zapomenuté krajiny. Již v r. 1335 máme zprávy o tom, že se klášter musel ujmout svých poddaných z Vraného a Skochovic v záležitosti chytání ryb do slupů na Vltavě [4]. Brzy potom si vyžádal břevnovský opat v r. 1341 panovníkův souhlas k mýcení lesů a zakládání nových osad na právu českém i emfyteutickém [5]. Již v následujícím roce 1342 klášter pověřil drobné feudály Peška a Oldřicha z Kosoře založením vesnice v lese řeč. Rubeta tj. Trnová. Jako odměnu za lokaci oba bratři dědičně dostali rychtu se svobodným polem o rozloze dva a půl lánu, z nichž každý obsahoval 72 provazců. Navíc si mohli zřídit v obvodu obce krčmu, řeznictví, mlýn, ševcovskou dílnu, kovárnu a lazebnu. Rovněž i jejich potomci si mohli ponechat třetinu pokut, které budou poddaným uloženy za přečiny jako únos, žhářství, loupež, vraždu či zneuctění. Držitel rychty bude povinen provázet opata třikrát v roce na jeho cestách na klášterní panství (Police nad Metují, Rajhrad a do Kostelce nad Vlt. nebo do Nezamyslice u Sušice). Nalezne-li se u Trnové zlato, připadnou zlatonosná pole klášteru. Kromě svobodného lánu rolí přiděleného budoucí faře připadl další lán pole obci a měl sloužit jako pastvina. Další čtvrtlán (= 3 pruty) byl určen ke zřízení obecního průhonu zv. draha, tedy výpadové cesty z vesnice, obrostlé trninami, po které byl vyháněn dobytek na pastviny a úhor. Jako závdavek noví osadníci museli vyplatit 2 kopy grošů z přiděleného lánu. Získali tak lhůtu šesti let k vybudování usedlosti a ke kultivaci půdy. Po uplynutí šesti let byli vázáni k placení úroku 1 hřivny z lánu (hřivna = 64 grošů), dále dvě kuřata na svátek sv. Markéty a 3 groše pomoci klášteru na svátek sv. Benedikta (zřejmě k pohoštění poutníků v Břevnově). Bylo též stanoveno, že každoročně se bude v Trnové konat

---

1/ CBB I, č. 375, s. 348: Villam quoque Nawranem nomine cum hospitibus et ecclesia - - Scochowicz piscatores - - et ex altera parte fluminis eiusdem a Bucownyce usque Cremsmna et usque viam, que dicitur Zlapcyce.

2/ F. Tadra, Listy, č. 30, s. 16-17.

3/ K tomu podrobněji Zdeněk BOHÁČ, Z minulosti Líšnice, Líšnice 1987, s.3 - 7.

4/ RBM IV, č. 238, s. 92-93.

5/ Ibid., č. 891, s. 356 - 357.

KULTIVACE SEVEROVÝCHODNÍCH OKRAJŮ BRDSKÝCH HŘEBENŮ

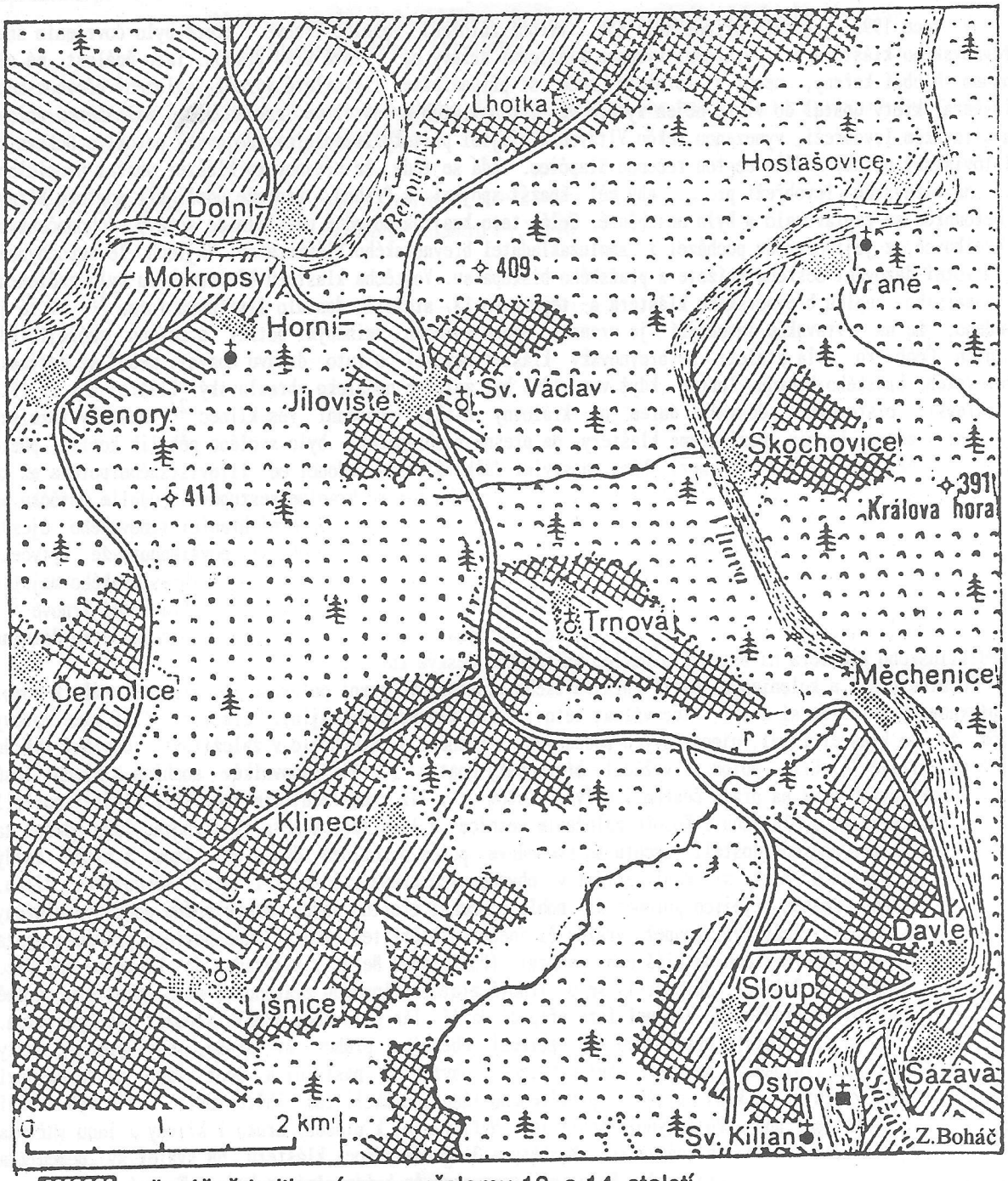

převážně kultivováno na přelomu 13. a 14. století

převážně kultivováno během 14. století

pastviny převážně odlesněné v 15. -18. století

pozůstatky středověkých zlatonosných ryžovišť

třikrát soud (na svátek sv. Václava o vánocích a velikonocích), na němž se budou za přítomnosti opata konat hmotná vyrovnání mezi držiteli poddanských gruntů a jejich příbuznými. Vesnické společenství musí v příslušný den pohostit zástupce kláštera a jeho dvanáctičlennou družinu[6]. Zřejmě již při založení se počítalo s vybudováním mlýna v Luhu na Bojovském potoce nad Měchenicemi, možná dokonce i krčmy při Vltavě na Leznici. Výškový rozdíl mezi nově založenou vesnicí a údolím Vltavy byl nemalý, Trnová je v nadmořské výšce 340 metrů, vltavské údolí 205 metrů.

Velkou nevýhodou pro břevnovský klášter bylo, že jeho država u Vraného a Trnové územně nesouvisela s ostatními břevnovskými pozemky, tak jako tomu bylo u ostrovského nebo zbraslavského kláštera. Zdá se proto, že poměrně málo výnosný statek ve Vraném a Skochovicích byl promyšleně rozšířen o velkoryse založenou Trnovou, zřejmě s úmyslem přenést centrum celého statku do této nově zakládané vesnice. Buďto tato ves příliš neprosperovala, nebo snad blízkost Prahy umožňovala ji výhodně prodat dobře situovanému pražskému měšťanovi, který toužil po tom, aby se stal feudální vrchností a natrvalo se hmotně zabezpečil. V r. 1405 břevnovský opat Diviš odprodal Trnovou "s poddanskými dvorci, činžemi, polmi, loukami, lesy i s patronátním právem kostela" Jindřichovi, měšťanu Starého Města Pražského za 150 kop grošů[7]. O dva roky později prodal Břevnov i sousední Vrané se Skochovicemi cisterciákům ve Zbraslavi. Z náhodného sporu zbraslavského kláštera se záduším kostela sv. Jiljí na Starém Městě Pražském v r. 1551 lze usuzovat, že Trnová přešla časem do majetku svatojilského záduší, které v uvedeném roce bránilo své osadníky na trnovském břehu řeky proti zbraslavským poddaným ze Skochovic a Vraného při lovu ryb[8].

Zůstává zatím nedořešenou otázkou, ze které doby pochází zlatonosná rýžoviště na trnovském katastru. Při emfyteutickém rozšíření Líšnice v r. 1345 si podržela právo sbírání zlata v katastru této obce paní Kateřina z Klínce. Nad Klíneckým potokem pod vesnicí jsou dodnes patrny pozůstatky pinkových propadlin a zachovala se ve skále proražená propusť zv. Čertova díra, která odvodňuje vytěženou zlatonosnou kotlinu zv. Pekla. Rovněž i pomístní název Pinkousy připomíná někdejší zlatonosnou těžební horečku. Zdá se, že zdejší těžba kulminovala za německé účasti ve 13. století, o čemž svědčí i to, že německými horníky prokopaná jeskyně či propusť zv. die Höhle byla nesprávně okolním českým obyvatelstvem vykládána jako Pekla (die Hölle). Hornická díla zv. Peklo je i na trnovském katastru v lese nad měchenickým nádražím. Rovněž i nad pravým břehem Bojovského potoka pod vsí Sloup se dodnes zachovaly pomístní jména lesa Stará hora a V rejžích (V ryžovištích)[9].

Spolu se založením Trnové byly položeny základy kostela sv. Ducha. Dnešní barokně upravená budova je v jádře stavbou z první poloviny 14. století, jak o tom svědčí dnes zazděný gotický portál na vnější straně severní zdi lodi. Již bylo zmíněno, že při založení obce se počítalo se svobodným lánem pro budoucího faráře (plebána). Farní kostel je poprvé doložen k r. 1359. O dva roky později měl podací právo ke kostelu břevnovský opat[10]. Vzhledem k tomu, že ves i kostel byly nedávno zbudovány, byla počítána trnovská fara mezi chudé a platila pouhé 2 groše papežského desátku[11]. Tím si můžeme vysvětlit, proč tak často zdejší plebáni měnili místo (např. 1374, 1390, 1396, 1399, 1403, 1407 a 1411). Od dob husitských fara nebyla již obsazována.

V této souvislosti je nutné připomenout, že v sousedním Jílovišti býval v předhusitské době farní kostel sv. Václava. První zmínku o něm máme k r. 1357[12], o dva roky později je zmíněn i jeho plebán, který uváděl do úřadu plebána v Trnové. Jílovišťská fara, náležející patronátním právem zbraslavskému klášteru, platila rovněž pouhé 2 groše papežského desátku[13]. Fara nepochybně zanikla v dobách husitských, ale ještě v první polovině 18. století bylo možné v blízkosti obce vidět pozůstatky kostelních zdí v místech, kde se dodnes říká "Na kostelíku". Jílovišťský kostel zřejmě býval bez věže,

---

6/ RBM IV, č. 1134, s. 453: villam locare in silua dicta Tyrnowy contra villam Scochouicz; Ibid., č. 1191, s. 475 - 477:condicionem facere meliorem rubeta predicti monasterii Brewnouiensis sive siluam dictam wlgariter Tyrnowa sitam supra villam ipsorum Scochowicz ad extirpandum et villam collocandum in eidem recepimus.

7/ J. TEIGE, Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, Archiv český 28, Praha 1912, str. 282-283. K tomu srv. Zdeněk BOHÁČ, Z minulosti Vraného a Skochovic, Vrané n. Vltavou 1993, s. 3-7.

8/ F. TADRA, Listy, č. 376, s. 290-291.

9/ Srv. Z. BOHÁČ, The Share of the Medieval Colonization in the Alternation of the Inland Part of Bohemia during the Feudalism Period, Historická geografie 27, Prague 1988, s. 153-172

10/ LC I, s. 94: ad ecclesiam in Trnoua; s.157: ad ecclesiam parochialem in Tirnawa

11/ RDP, s. 42: Turnowa 2 gr.

12/ F. TARDA, Listy, č. 144, s. 97: per semitam, que transit de villa Gylowicz, circa quam est ecclesia s. Venceslai.

13/ RDP, s. 42: Gylowist 2 gr.

SÍDELNÍ POMĚRY NAD SOUTOKEM VLTAVY S BEROUNKOU A SÁZAVOU V DOBĚ PŘEDHUSITSKÉ

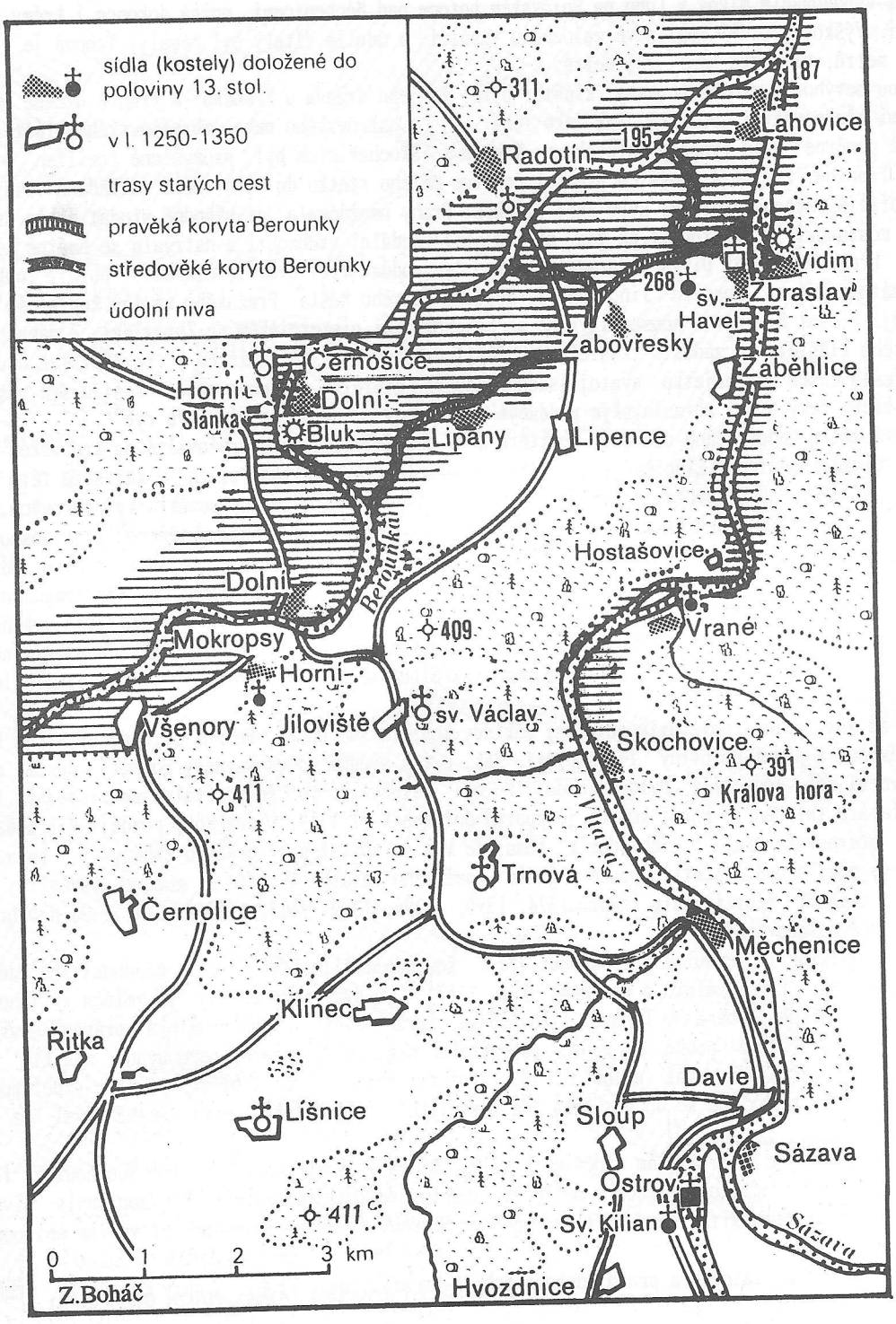

protože ještě dodnes se zachoval pomístní název nad obcí "Na zvonici". Samota, na níž se kostel nacházel, se nepochybně nazývala Jistba[14].

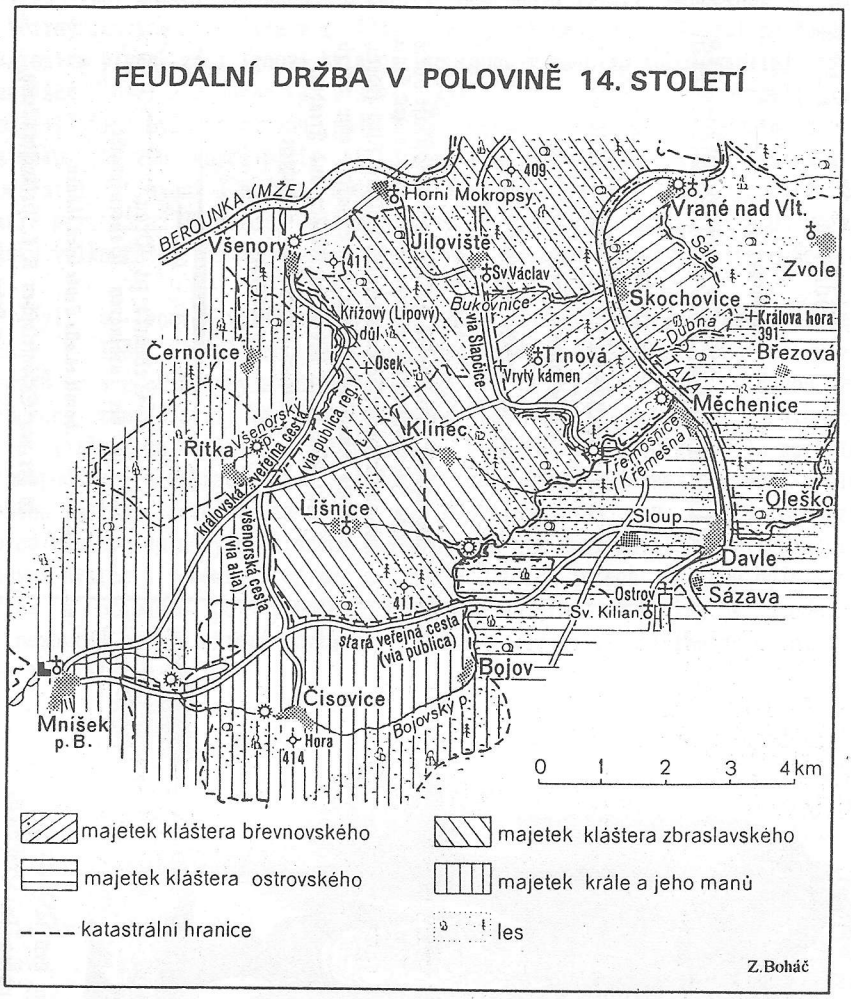

V 15. a 16. století nemáme o Trnové téměř žádné zprávy díky zmatkům a nepokojům v zemi v době husitské a pohusitské. Dovršením útrap českého venkova byla třicetiletá válka, která přinesla utrpení a zkázu zejména vesnicím zbraslavského kláštera v okolí Trnové. Jako zázrakem byla Trnová ušetřena, snad díky tomu, že byla stranou dálkové cesty směřující z Prahy do jižních Čech. Soupis poddaných podle víry z r. 1651 uvádí v Trnové nejméně 9 poddanských rodin a další tři rodiny patrně bezzemků. Tento soupis poddaných můžeme porovnat s berní rulou, která byla sepsána za účelem zdanění poddaných v r. 1654[15].

Z uvedených okolností by se zdálo, že když Trnová nebyla tolik postižena hrůzami třicetileté války a uchoval se tam rolnický stav, nemělo by dojít ke svedení selské půdy k panskému velkostatku. Ale opak je pravdou. Důvodem snad byl hromadný požár obce nebo rozšíření moru, které změnily hospodářské a sociální podmínky, vedoucí zřejmě až ve druhém desetiletí 18. století ke vzniku panského velkostatku. Ale ani o tom nemáme až do konce 18. století příliš mnoho zpráv. Zdá se, že první držitelé velkostatku byli zámožnější, o čemž svědčí např. přestavba kostela, obnovení fary a případně i zřízení hospodářské školy. Půda však byla příliš chudá, takže mnozí majitelé velkostatku dlouho v Trnové

14/ Protocollum visitationis arachidiaconatus Pragensis annis 1379 - 1382 (edd. I. Hlaváček - Z. Hledíková), Pragae 1973, s. 320: Ecclesia in Gystba siue Gylowiscz.

15/ Viz příloha I a II.

Ein Lehrjung des Bauernhandwerks
zu Trnowa in Böhmen.

Die 2.

erſte Bauernſchule,

in Böhmen, 7214

welche zur

Erlernung des Bauernhandwerks

auf dem

von Schönfeldſchen Gute Trnowa

im berauner Kreiſe bey Prag,

aus der Urſache angelegt worden iſt,

damit allda

erwachſene Kinder die ganze Landwirthſchaft durch ſechs Jahre ordentlich erlernen, und dieſe jungen Leute alsdann entweder ihrer Eltern Wirthſchaft ſelbſt führen, oder als brauchbare Knechte und Schaffer, oder als eigene Wirthe die Arbeit mit Nutzen und Freuden, ſo wie es ſich gehört, verrichten können.

Gedruckt zu Prag,
in der ordinären Bauernſprache,

damit es alle Leute leſen können,

in der von Schönfeldſchen k. k. Hofbuchdruckerey,

im Jahre 1791.

A. V.

Titulní list knihy o první rolnické škole v Čechách na Schönfeldově statku v Trnové (z r. 1791).

nezůstali a raději se zakoupili v úrodnějším kraji. Je pravděpodobné, že koncem 17. století, snad v r.1696, byla Trnová oddělena od záduší sv. Jiljí na Starém Městě v Praze a přešla do soukromé držby rodiny Minnetovy. Dědička statku Františka Teresie provdaná Frischmannová z Ehrenkronu (nar. 1686, +1722) obnovila v r. 1720 kostel sv. Ducha a záhy v něm našla trvalý odpočinek[16]. Minnetova rodina, vlastnící statek Větrný Jeníkov, obdařila v r. 1744 tímto statkem vlašský špitál na Malé Straně v Praze. Z tereziánského katastru plyne, že i Trnová byla určitou dobu v majetku tohoto špitálu. Je však nesporné, že v r. 1743 František Josef z Badamberka trnovský kostel bohatě obdařil a obnovil faru. V době, kdy spravoval Trnovou (+1756), byl vypracován podrobnější tereziánský katastr, podle něhož bylo v Trnové kromě panského statku (se 200 korci polí, 66 korci lad, louky na 10 vozů sena a 235 korců lesa) 7 poddanských hospodářství, z nichž 3 poddaní hospodařili na výměře mezi 1 až 5 korci a čtyři poddaní na usedlostech o výměře mezi 15 až 30 korci. Celkem bylo tehdy 106 korců rustikální půdy, ale i tento zbytek záhy pohltil panský velkostatek. Na Bojovském potoce na nestálé vodě byl mlýn o jednom kole a jedna stoupa[17].

Badamberkové byli v Trnové vystřídáni v r. 1784 Christiánem Josefem rytířem Gfasserem na Bratronicích. Ten v r. 1789 prodal Trnovou Janu Ferdinandovi ze Schönfeldu, který zřejmě měl dost finančních prostředků ze své tiskárny a knihkupectví na Starém městě v Praze. V duchu své doby usiloval Schönfeld o povznesení zemědělství. Ve druhé polovině 18. století se totiž začalo běžně uplatňovat pěstování brambor a v rámci zajištění dostatečné obživy přibývající populace bylo nezbytné opustit málo výnosné úhorové hospodaření a nahradit jej střídavým, tedy úhor kulturami brambor a pícnin. Na místo bývalého trojhonného systému, v němž za ozimem následovala jařina a v třetím roce neobdělávané pole odpočívalo (ale před zaplevelením bylo chráněno pastvou, po níž následovala několikerá orba!!). Začal se tak uplatňovat osevní systém, v němž za ozimem a v následujících letech jařinou byly s oblibou vysívány motýlokvěté plodiny a případně po vyhnojení brambory a jiné okopaniny. K zavedení nového způsobu hospodaření byla nezbytná osvěta, která byla zajišťována v duchu tehdejšího josefinismu i praktickými výklady duchovních z kazatelen.

Jan ze Schönfeldu v přesvědčení, že selští synkové se musí naučit modernímu způsobu hospodaření, založil v roce 1791 při trnovském velkostatku školu, v níž se měli chlapci ve věku od 12 do 18 let vyučit "rolnickému řemeslu". Dal proto postavit kamennou budovu (č.16), v níž byla umístěna kromě triviální obecné školy a bytu pro učitele též hospodářská škola. K ní patřily chlévy, koňská stáj, kůlna, stodola, kurník, holubník a seník, nechyběla ani kovárna. Ke škole přidělil 60 korců pozemků různé jakosti, louku, pastviny, les, rybník a zahradu, měla být zřízena i zelinářská zahrada, ovocnářská školka, vinice a chmelnice. Chlapci měli možnost konat praxi na vrchnostenském velkostatku.

Do školy mohli být přijati žáci, kteří vychodili šestiletou školní docházku. Dostávali řádnou selskou stravu a navíc 7 krejcarů denního platu. Na noc byli chovanci ubytováni ve vsi u lidí, kteří byli povinni dát o to, aby chlapci nedělali žádné nepřístojnosti. Chlapci museli nosit stejnokroj - široký černý klobouk, hnědý dlouhý kabát s červeným lemem, modrou vestu, žluté krátké koženky, modré punčochy a šněrovací střevíce. Každý den měli 2 chlapci službu ve chlévě, ostatní chodili na praxi se šafářem nebo se zahradníkem či myslivcem, měli i styk se řemeslníky jako s kolářem, kovářem, pletli koše a vázali košťata. V literních předmětech se učili základům přírodovědy, získali přehled o semenech rostlin, nerostech a v neděli jim byla přístupná knihovna. Jména výtečných chovanců měla být vyvěšena na stromech v aleji ve velké štěpnici. Vyznamenaní žáci mohli být pozváni k obědu samotnou vrchností. Ti chovanci, kteří se nechtěli podílet na plnění povinností a robot, byli oblečeni do šatů, v nichž přišli a zámeckým mušketýrem měli být odvedeni domů. Vrchní dozor nad učilištěm měl krajský školní komisař z Berouna, představenými byli správce velkostatku a místní farář, který dbal o dobré chování žáků[18]. Zřejmě dlouhá

16/ K tomu Jan BISKUP, Dějiny Trnové nad Vltavou, Praha 1947, s.Poměrně málo zpráv má i Antonín PODLAHA, Posvátná místa království českého III, Praha 1909, s. 256 - 258.

17/ Srv. Tereziánský katastr český, sv. 1, Praha 1964 (ed. A. Chalupa a kol.), s. 56

18/ Školní řád a cíl výuky obsahuje dobový tisk s obsáhlým názvem: Die erste Bauernschule in Böhmen, welche zur Erlernung des Bauernhandwerks auf dem von Schönfeldschen Gute Trnowa im Berauner Kreise bey Prag aus der Ursache angelegt worden ist, damit allda erwachsene Kinder die ganze Landwirthschaft durch sechs Jahre ordentlich erlernen, und diese jungen Leute alsdann entweder ihrer Eltern Wirthschaft selbst führen, oder als brauchbare Knechte und Schaffer oder als eigene Wirthe die Arbeit mit Nutzen und Freuden, so wie es sich gegört, verrichten können. Gedruckt zu Prag in der ordinären Bauernsprache, damit es alle Leute lesen können, in der von Schönfeldschen k.k. Hofbuchdruckerey im Jahre 1791.

Ema Destinnová s bratrem u Vltavy pod Leznicí v r. 1910 (nahoře)
Majitel dvora Václav Schloger v r. 1936 (dole

učební doba a nevědomost vesničanů, kteří se nechtěli na dlouhou dobu zbavovat dětí , vedla k tomu, že škola záhy zanikla[19].

V r. 1800 prodal Jan Ferdinand Schönfeld Trnovou Marii Teresii Ahlsfeld - Langeland, rozené z Thurn-Taxisu, která téhož roku prodala statek Josefu Schaabnerovi ze Schönbaru. Od něho přešel vekostatek v r. 1817 na Jana Doudlebského ze Sternecku, ale po šesti letech se ho ujal Schaabnerův bratr Jeronym. Dne 28. července 1838 zakoupil trnovský velkostatek Václav Škroup, narozený v r. 1799 ve východočeských Osicích. Byl to bratr Františka Škroupa, hudebního skladatele a kapelníka divadla v Praze a v Rotterdamu, autora nápěvu naší národní hymny Kde domov můj. Zrušení roboty v r. 1848 se jeho statku příliš nedotklo, protože v Trnové neexistoval selský stav a velkostatek byl především závislý na námezdní práci. Václav Škroup zemřel v r. 1860. Je pohřben s manželkou Annou Marií roz. Winterblumovou, dcerou mlynáře ze Svatého Kiliána u Davle a dalšími členy rodiny v hrobce přistavěné k jižní zdi lodi trnovského kostela.

Ještě v r. 1860 přešel velkostatek na Vincence Daňka šl. z Esse, jednoho z předků spolumajitele továrny Kolben-Daněk v Praze Vysočanech. Ten však po čtyřech letech prodal Trnovou pražskému velkoobchodníkovi Františku Kosému. Jeho nástupce rakouský šlechtic Maxmilián Scharschmidt (1872-1903) získal velkostatek na základě politické dohody mezi Němci v Rakousku a v Čechách, kterou usilovali o posílení volebního vlivu německé velkostatkářské kurie. Velkostatkářům totiž stačil mnohem menší počet hlasů ke zvolení kandidáta do českého sněmu, v němž Němci usilovali o lepší zastoupení. Počátkem dvacátého století, kdy již bylo otázkou času prosazení přímého, rovného a všeobecného hlasovacího práva, byl velkostatek prodán v r. 1903 Karlu Košťálovi za 270000 korun.

Podle schematismů velkostatků v Čechách z let 1894 a 1902 měl velkostatek v Trnové kolem 185 hektarů rolí, 6 ha luk, 2 ha zahrady, 4 ha pastvin, rybník o rozloze jednoho hektaru, několik hektarů neplodné půdy a 220 ha lesa, což dohromady činilo asi 420 hektarů. Čistý katastrální výnos činil v r. 1894 2166 zlatých, v r. 1902 celkem 4353 korun [20].

Velkostatkář Karel Košťál se s Trnovou záhy rozešel. Dne 10. srpna 1907 prodal velkostatek Václavovi Schlogerovi za zvýšenou cenu 318000 korun. Ten se zaměřil především na pěstování obilí a chov skotu, přičemž dodával pravidelně velmi kvalitní mléko do Prahy. V této souvislosti se s Trnovou seznámila slavná umělkyně Ema Destinnová. Její švagr, majitel vysočanské mlékárny baron Frey z Freyenfelsu jí vyjednal na jaře roku 1908 letní pobyt na trnovském zámku. Pan Schloger vyčlenil "Božské Emě" celé křídlo zámku, do kterého zavítala po skončeném turné s početným personálem (komorná, lokaj, dvě kuchařky a dvě pomocnice, zahradník) počátkem července 1908. S oblibou,jak staří pamětníci donedávna vzpomínali, chodila s puškou po trnovském revíru, lovila ryby a na vycházkách si oblékala kalhotový kostým, což v té době budilo velkou pozornost. Teprve po několika dnech odpočinku přijímala návštěvy z kruhů uměleckých i politických, podporovala hnutí mladočechů, zejména politické kruhy kolem dr. Kramáře. Do Trnové jezdila i v dalších letech 1909, 1910, a 1911. S oblibou dojížděla z Trnové na koni k Leznici na ryby, které nejednou rozdala tamním rybářům a šífařům [21].

V první polovině 20. století můžeme pozorovat ve vývoji sociálních vztahů určité změny. Začala se totiž měnit sociální struktura obyvatelstva, která se tak výrazně lišila od sousedních vesnic. V Trnové nepochybně již během druhé poloviny 18. století byla veškerá zbylá půda poddaných převedena k velkostatku. Teprve koncem 19. a počátkem 20. století si trnovští domkáři tvrdou prací nahospodařili trochu peněz a začali vykupovat zejména od klíneckých sedláků méně kvalitní pole při hranicích trnovského katastru. Hlad po půdě jen nepatrně uspokojila pozemková reforma po první světové válce, na jejímž základě bylo od velkostatku odprodáno 9,5 hektarů polí místním zájemcům z pozemkové parcely č. 142 na katastrálním území Trnová. Podle schematismu velkostatků v Čechách z r. 1933 se rozloha trnovského statku poněkud snížila na 398 hektařů (168,5 ha rolí a 202 ha lesa). Tehdy hospodářství celého velkostatku řídili vedle majitele hospodářský adjunkt, šafář, poklasný a hajný [22].

19/ Charakteristiku školy v knize Smíchovsko a Zbraslavsko (red.František Hansl), Smíchov 1899,s.516-518

20/ J. TITTL, Schematismus velkostatků v království českém, Žižkov 1894, s. 600, Tentýž, Schematismus a statistika statků velkých i rustikálních v království českém, Praha 1902, s. 368

21/ Marie BAJEROVÁ, O Emě Destinnové, Praha 1979, s. 48, Václav VALEŠ, Emma Destinnová a František Škroup v Trnové n. Vltavou, České Budějovice 1975, s.16, Václav HOLZKNECHT - Bohumil TRITA, Ema Destinnová, Praha 1974, s.106 (ve fotografických přílohách dobový záběr zámku v Trnové). Za další informace děkuji p. Ing. Evženu Schlogerovi a p. Josefovi Holubovi z Měchenic.

22/ Rudolf LUSTIG - František SVĚTNIČKA, Schematismus velkostatků v Čechách, Praha 1933, s.612-613

VÝSEK RUKOPISNÉ MAPY KULTUR KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO Z LET 1837-1844 (SEKCE O C III A O C II 18-BEROUNSKÝ KRAJ

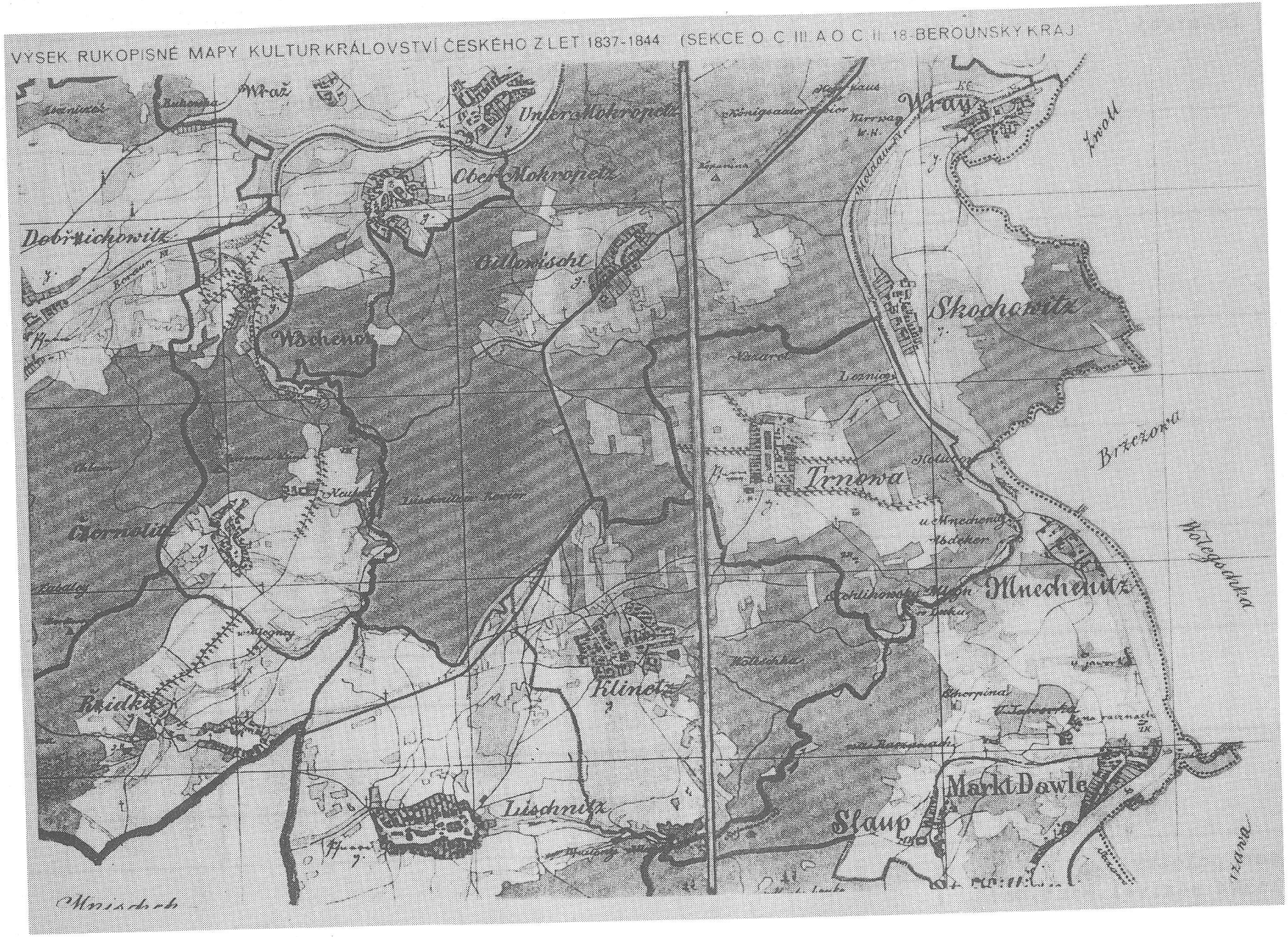

Specifický vývoj Trnové jako nevelké vesnice s bezzemky a místním velkostatkem naznačují i novější statistické údaje. Podle Schallerovy topografie byla obec před rokem 1788 samostatným statkem se dvorem, 11 domy a farou při kostele sv. Ducha [23]. O čtyřicet mladší Streinzova topografie je podrobnější. V Trnové již bylo v r. 1828 22 domů s 35 rodinami. Ze 153 obyvatel bylo 137 katolíků a 16 židů. V obci byla fara, zámek, dvůr s pivovarem, palírnou o ovčínem. Tehdy se v průměru sklízelo na 29 měřic pšenice, 591 měřic žita, 20 měřic ječmene a 498 měřic ovsa. Na lukách se sklízelo na 240 centů sena a v lesích se těžilo z celkového objemu 2/3 tvrdého a 1/3 měkkého dřeva. Za povšimnutí stojí, že na velkostatku byly 2 páry koní, 4 páry tažných volů a 33 krav. Starému způsobu hospodaření odpovídalo stádo 300 ovcí. Na Mníšeckém (Bojovském) potoce byl mlýn (zv. Stehlíkovský v Luhu) a další mlýn na Vltavě [24].

Palackého Popis království českého, zachycující stav k r. 1843, zaznamenává v Trnové 25 domů s 287 obyvateli a téměř současná Sommerova topografie k r. 1846 již 26 domů a 276 obyvatel [25]. Velkostatek tehdy uvedl stav dobytka, který snad díky realizovanému přechodu od úhorového hospodaření ke střídavému byl mnohem vyšší než v r. 1828. V r. 1849 bylo na trnovském dvoře 8 koní, 7 volů, 65 krav a 520 ovcí. V lesích převládala již borovice a bříza nad dubem a bukem. Při dvoře byla kromě ovčína palírna a pivovar, který dodával pivo na Leznici pro vltavské šífaře. V Trnové tehdy byl řezník, zahradník, hokynář, kramář, dva ševci, krejčí, truhlář, tkadlec a hrnčíř. Dále na Vltavě Holubovský mlýn, v Luhu na Bojovském potoce Stehlíkův mlýn a kovárna u Klímů. Podle Zevrubného popisu z r. 1854 [26] zahrnoval celý katastr Trnové s Leznicí, Holubovem a Luhem plochu 766 sáhů. Další topografie z r. 1857 uvádí v Trnové 28 domů s 258 obyvateli [27].

Nebude zajisté na škodu porovnat statistické údaje Trnové se sousedním Jílovištěm, ukazující, že Jíloviště, ves bez velkostatku a navíc ležící na dálkové cestě mělo v nejnovější době lepší podmínky k dalšímu rozvoji. Zároveň se zvyšováním životního standartu a poklesem počtu dětí v rodině se tam sice radikálně zvyšoval počet obydlí, ale počet usedlíků stagnoval [28]. Nelze opomenout, že blízká Praha dávala nejen možnost pracovní příležitosti, ale i lákala k přesídlení. Poměrně vysoký počet domů v Trnové, zjištěný v r. 1950, nebyl způsoben výstavbou v samotné obci, ale v okrajové části katastru u železniční stanice Trnová-Měchenice a zejména v parcelovaném úseku velkostatku nad Měchenicemi.

Obec	1788	1828		1843		1846		1857	
	domy	domy	obyvatelé	domy	obyvatelé	domy	obyvatelé	domy	obyvatelé
Trnová	11	22	153	25	287	26	276	28	258
Jíloviště	27	30	263	30	220	31	221	32	235

Obec	1880		1890		1910		1930		1950	
	domy	obyvatelé	domy	obyvatelé	domy	obyvatelé	domy	obyvatelé	domy	obyvatelé
Trnová	33	233	33	230	32	191	47	216	88	192
Jíloviště	36	248	38	258	42	227	60	235	81	352

23/ Jaroslav SCHALLER, Topographie des Königreichs Böhmen 8. Berauner Kreis, Prag-Wien 1788, s.79.

24/ W.M.STREINZ, Vollständiger Umriss einer Topographie des berauner Kreises im Königreiche Böhmen, Prag 1828, s. 537-539

25/ František PALACKÝ, Popis království českého, Praha 1848, s.249, Johann Gottfried Sommer, Böhmen.Berauner Kreis, Prag 1849, s. 47-48.

26/ Zevrubný popis království Českého, Praha 1854

27/ Jan Orth František SLÁDEK, Topograficko-statistický slovník Čech, Praha 1870, s. 848

28/ Statistické údaje jsou převzaty z úředních statistických lexikonů pro příslušná období

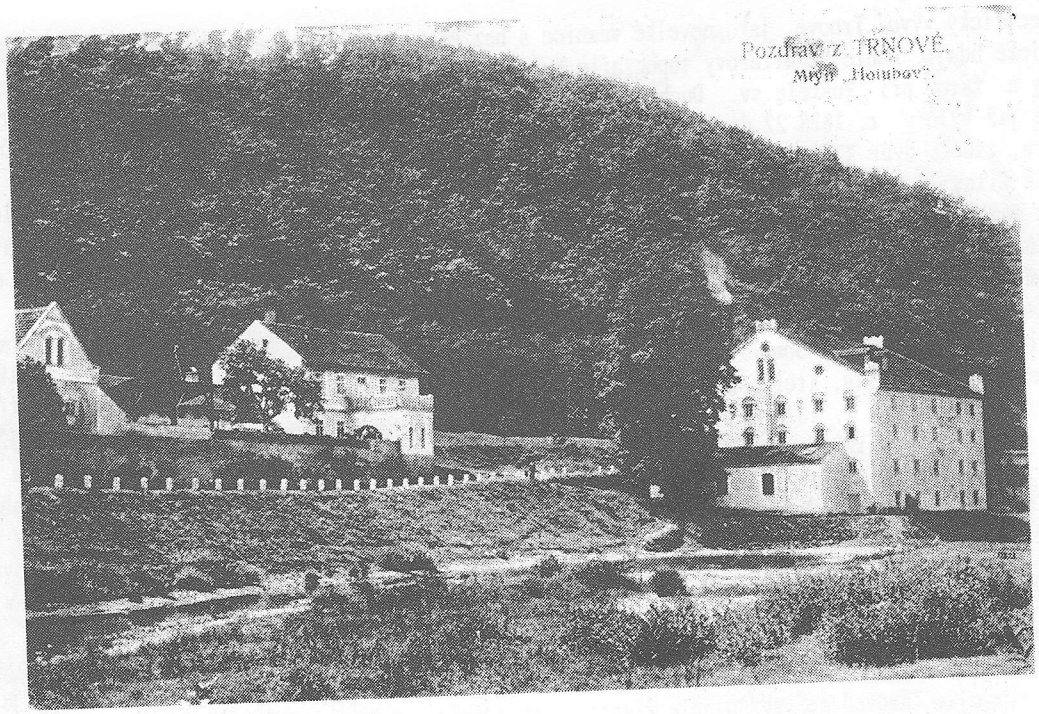

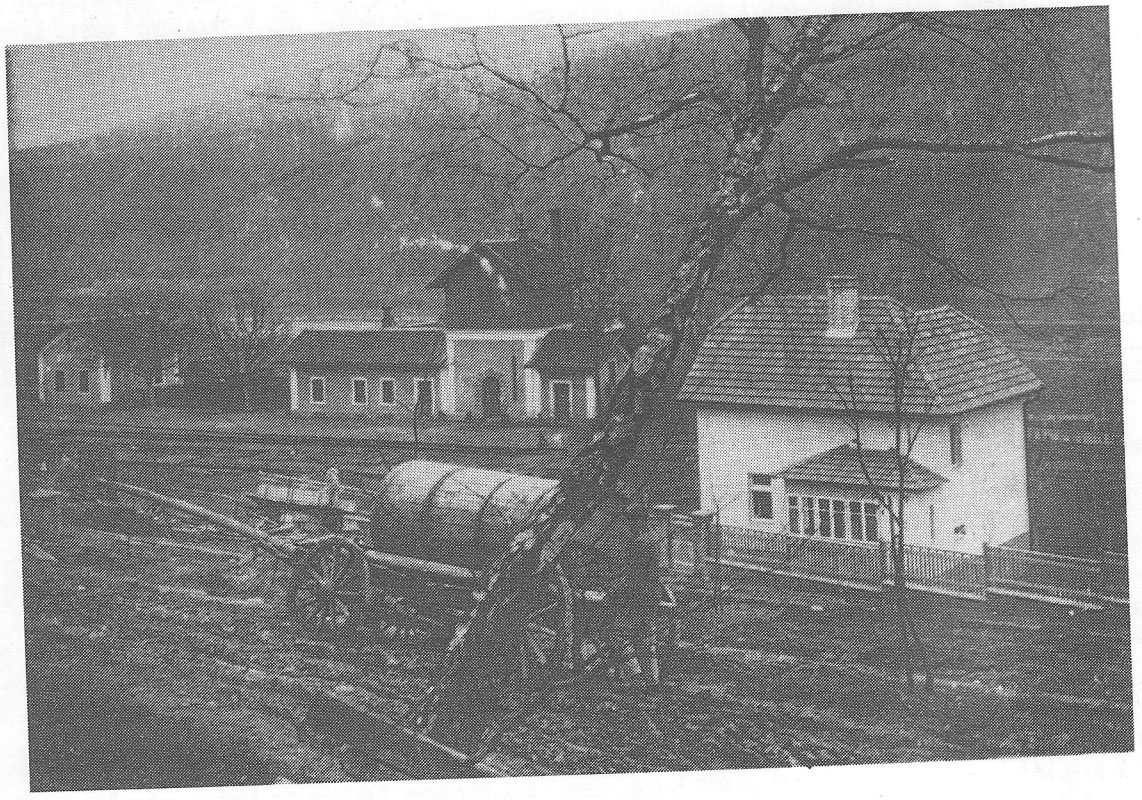

Drozdův mlýn "Holubov" v r. 1925, zbořen v r. 1935 (nahoře)
Nádraží Trnová-Měchenice v r. 1925 (dole)

Bylo již naznačeno, že stavebnímu rozvoji v samotné Trnové bránila existence velkostatku, zatímco okrajová část katastru u Vltavy při ústí Bojovského potoka byla jakoby předurčena k další zástavbě. K oživení této oblasti přispělo v r. 1865 zavedení lodní dopravy. K vltavskému přístavu u Leznice přicházeli hokynáři ze širokého okolí, aby odtud přepravili parníkem do Prahy čerstvé zemědělské produkty. Stará krčma na Leznici, založená v r. 1752, byla opravdovým povltavským centrem. Nacházeli v ní útulek nejen vltavští šífaři a voraři, ale i ti, kteří dopravovali kmeny z brdských lesů po cestě zv. Sáhovnická, směřující od Řitky severním úsekem líšnického a klíneckého katastru na Trnovou a odtud na Leznici, kde bylo dřevo vázáno a dopravováno po řece do Prahy. Na přelomu 19. a 20. století bylo Povltaví oživeno výstavbou železnice Praha - Dobříš. Nádraží v cípu trnovského katastru (stanice Trnová-Měchenice) podnítilo další výstavbu domů v jeho přímém okolí.

Levobřežní oblast dolního toku Bojovského potoka přilehlé Vltavy měla pro Trnovou životní význam již od jejího založení. Nemůžeme si totiž představit vrcholně středověkou vesnici bez vlastního mlýna, který mohl být vybudován na vydatném vodním zdroji, jakým byl Bojovský potok. Ten na svém dolním toku rozděloval nad Měchenicemi Luh na díl ostrovský a břevnovský. Na břevnovském levobřeží kromě Stehlíkovského mlýna měl významnou úlohu mnohem mladší Holubovský mlýn na Vltavě, který je doložen až v 18. století. Svým významem však záhy předčil starší Stehlíkovský mlýn (později Masojídkův), který přestal mlít za Františka Járky v polovině dvacátých let našeho století.

Úzká vltavská říční osada, která v raném novověku zejména po splavnění střední Vltavy v polovině 17. století nebývale ožila, přinášela i řadu problémů. Byly to především časté záplavy, ale jinak poklidný tep života narušila v r. 1923 výstavba povltavské silnice, které musely ustoupit památné hospody, na jílovišťském katastru krčma Na víru (v místech dnešního vranského zdymadla) i Leznice, jejíž majitel p. Josef Boudník pohotově vybudoval nový hostinec o několik desítek metrů výše. Velikým zásahem do zdejší krajiny byla výstavba vranského zdymadla v polovině třicátých let, která si vynutila zbourání výkonného Holubovského mlýna (v r. 1935) a přinesení obydlí jeho majitele do výšší polohy pod železniční tratí. V téže době byl zaveden do Trnové elektrický proud. V souvislosti s výstavbou vranského zdymadla byla počátkem třicátých let zahájena autobusová doprava mezi Novým Knínem a Prahou přes Štěchovice a Měchenice. Teprve za druhé světové války dostala prašná povltavská silnice betonový povrch. Tehdy byla již téměř dokončena zástavba pravobřeží Luhu nad Měchenicemi, čímž byly vytvořeny podmínky k pozdějšímu vyčlenění Měchenic z katastrálního území Davle i Trnové a vytvoření samostatné správní jednotky.

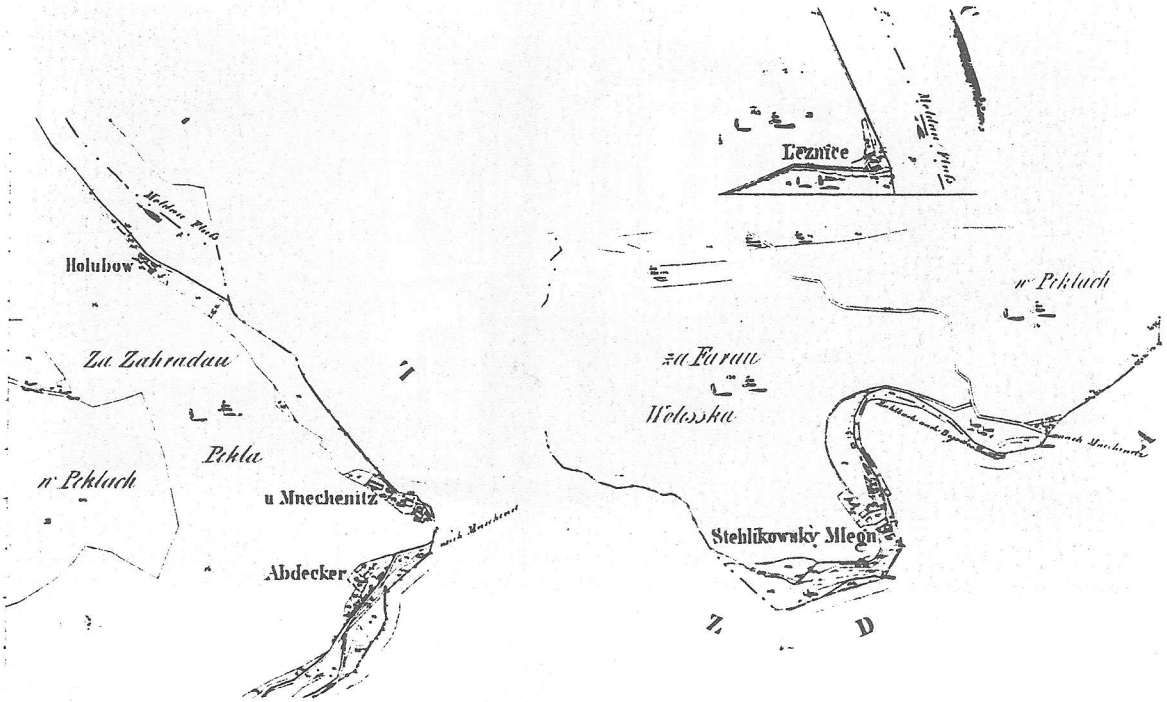

Stehlíkovský mlýn, Holubovský mlýn s trnovskou částí Měchenic a Leznice ve stabilním katastru z r. 1840 (orig. císařského otisku v archivu Geodezie a kartografie).

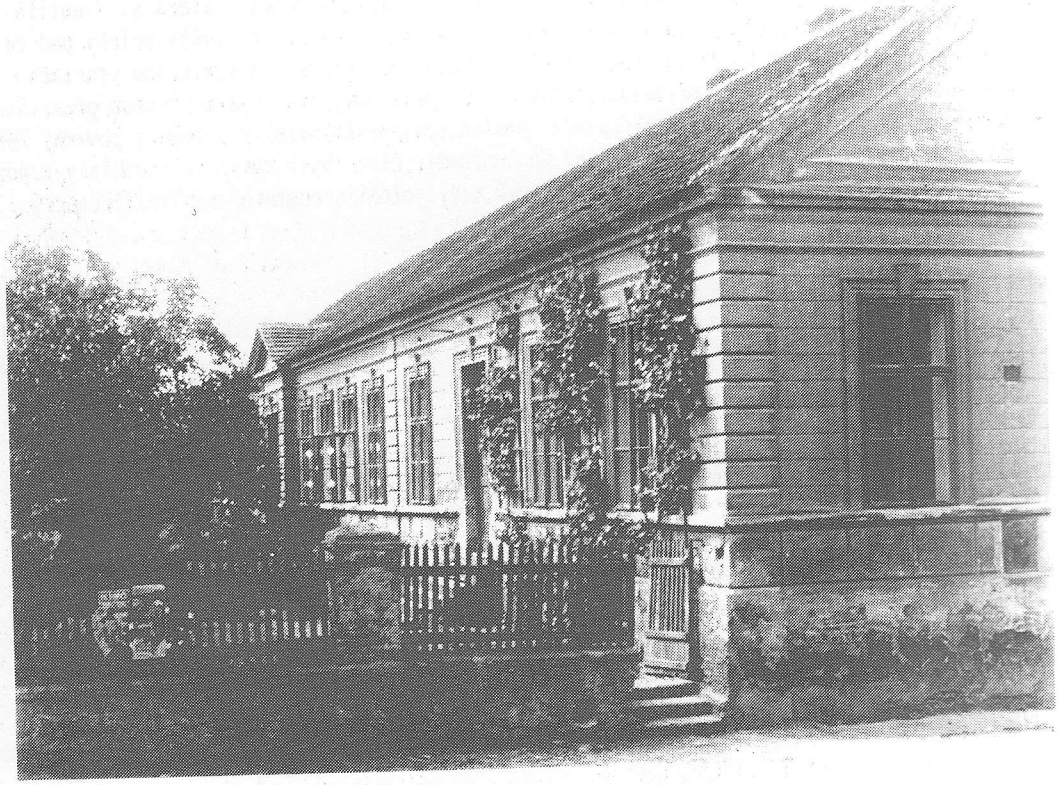

Kostel sv. Ducha v r. 1915 (nahoře)
Budova obecné školy z r. 1895 (dole)